

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

**ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑΙ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΟΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΗΣ: ΑΝΚΑΦΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΛΟΖΑΣ

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΣ**

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΝ
1932**

Ε.Γ.Δ της Κ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΤΩΝ ΧΟΥΛΙΑΡΑΔΩΝ

ΥΠΟ

ΧΡΙΣΤΟΥ Ι. ΣΟΥΛΗ

Γυμνασιάρχου τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Ἰωαννίνων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΣ
ΕΠΙΤΥΝΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΕΠΕΤΗΣΙΟΥ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

‘Αφιερώνεται εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα Βλάχον μὲ τὴν διάθεσμον εὐ-
χήν, νὰ εὐτυχήσῃ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ πολύτιμον
Τοπωνυμικὸν τῆς Ἡπείρου.

“Εχει πλέον ἀναγνωρισθῇ παρὰ πάντων τῶν περὶ τὴν ἴστορίαν καὶ τὴν γλωσσολογίαν καὶ τὰς συναφεῖς πρὸς ταύτας ἐπιστήμας ἀσχολουμένων, ὅτι αἱ τοπωνυμίαι εἶναι σπουδαιότατη καὶ πολλάκις πολυτιμοτάτη συμβολὴ εἰς τὴν ἴστορίαν ἐνὸς τόπου. «Τὰ γεωγραφικὰ ὄνόματα τῶν διαφόρων χωρῶν, ἔγραψε πρὸ καιροῦ ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης, ἀποτελοῦντα οὕτως εἰπεῖν ἐπιγραφὰς γεγλυμμένας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔγένοντο πολλάκις ὑποκείμενον μελέτης ἐπιφανῶν φιλολόγων καὶ ἐλήφθησαν ὑπ’ ὅψιν ὡς πηγαὶ διαφόρων ἴστορικῶν καὶ ἐθνογραφικῶν γνωμῶν» (Δελτίον Ἰστ καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας τ. Δ' σ. 423). Τὴν σπουδαιότητα τῶν τοπωνυμῶν ἀναγνωρίζων καὶ ὁ σεβαστός μου καθηγητὴς κ. Σ. Μενάρδος ἔγραψε τὸ Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου, τῆς ἴδιαιτέρας του πατρίδος (‘Αθηνᾶ τ. ΙΙ’ σ. 315-421), ὅπερ δύναται τις νὰ εἴπῃ εἶναι ὑποδειγματικὸν διὰ τὰς τοπωνυμικὰς μελέτας. Τοῦτον ἥκολούθησεν ὁ κ. Κ. Ἀμαντος, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὰς τοπωνυμίας τῆς Χίου¹.

¹⁾ Τοπωνυμικαὶ ἔργασίαι ἔκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Κυριακίδου ἀναφερομένων (‘Ελ. Λαογραφία τ. Α’ σ. 391) ἔδημοσιεύθησαν καὶ ὑπὸ τῶν ἔξῆς: Δραγούμη Στ. Ἰστορικὰ καὶ τοπωνυμικὰ (‘Αθηνᾶ τ. ΚΖ’ σ. 2-26) Χρ. Παντελίδου Τοπωνυμικὰ [Κύπρου]. (Κυπριακὰ Χρονικὰ τ. Β’ τοῦ 1924 σ. 177-184). Ξανθουδίδου Στ. Ἐπαρχίαι καὶ πόλεις τῆς Κρήτης (‘Επετ. Βυζ. σπουδῶν τ. Γ’ τοῦ 1926 σ. 34). Σ. Μενάρδου. ‘Εμμ. Πεζοπούλου Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Ἀνδρου (‘Αθηναι 1927). Περὶ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς νήσου Τήνου (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τοῦ 1928 σ. 951). Λ. Ζώη Τοπωνύμια τῆς Ζακύνθου (‘Ημερολ. Μεγ. Ἐλλάδος τοῦ 1928 σελ. 147-152). Α.

Διὰ τὰς τοπωνυμίας τῆς Ἡπείρου δυστυχῶς ἔλάχισται ἐργασίαι ἔχουν ίνει, ἀν καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητον δτι πολλὰ ἔθνολογικὰ ἴδιως ζητήματα τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας θὰ διελεύκαινον. Ἐξαιρετικὴν προσπάθειαν διὰ τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα κατέβαλεν ὁ κ. Γ. Ἀναγνωστέπουλος, Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, δημοσιεύσας εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ (τ. Α' σ. 86-101) μικρὰν συμβολὴν εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ τοπωνύμια, ὃν πολλὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἴδιαιτέραν του πατρίδα Πάπιγκον καὶ τὰ περὶ αὐτὸν χωρία. Περὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ τοπωνύμια ἡσχολήθησαν ἐπίσης ὁ σεβαστὸς μου Καθηγητὴς κ. Γ. Χατζηδάκης δημοσιεύσας μελέτην περὶ τῆς ἔτυμολογίας τῆς λέξεως Ἰωάννινα¹ (Ἐπιστ. Ἐπετηρίς τ. Γ' σ. 10) καὶ περὶ τῆς λέξεως Ἄρτα² (Ἀθηνᾶ τ. KB' σ. 253), ὁ κ. Π. Φουρίκης γράψας περὶ τῆς ἔτυμολογίας τοῦ ὄνοματος Πρέβεζα (Ἐπετ. Βυζαν. σπουδῶν τ. Α' τοῦ 1924), καὶ Σούλι (Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλάδος ἔτος 1922 σελ. 404-421) καὶ ὁ κ. Κ. Στεργιόπουλος (Περὶ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς νοτιοδυτικῆς Ἡπείρου. «Ἡπειρ. Χρονικὰ» τ. Γ' τοῦ 1928 σ. 321-331). Ο κ. Φουρίκης ἐπίσης ἀσχολούμενος ἐσχάτως μὲ τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιεύσεως τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Σαρρῆ (Ἀθηνᾶ τ. M'. σ. 117-160) ἐξηγεῖ παρεμπιπτόντως πολλὰς ἀλβανικὰς ἴδιως τοπωνυμίας τῆς Ἡπείρου (βλ. Ἀθηνᾶ τ. MA' τοῦ 1929 σ. 77-178 καὶ τ. MB' τοῦ 1930 σ. 111-136). Μελέτας σχετικὰς μὲ τὰς τοπωνυμίας τῆς Ἡπείρου ἔδημοσιεύσαν ὁ κ. Ν. Νίτσος (Περὶ τῶν τοπωνυμιῶν Τσαμαντᾶ καὶ Τσαμουριᾶς Ἐφημ. Ἡπειρος ἐν Ἰωαννίνοις ἀριθ. 14 καὶ 18 τοῦ 1920). Μονογραφία Τσαμαντᾶ (Ἀθῆναι 1926 σ. 791) ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρας (Περὶ τῶν Ἡπειρωτικῶν τοπωνυμιῶν Ἐφημ. Ἐλευθερία ἐν Ἰωαννίνοις ἀριθ. 317 τῆς 16 Δεκεμβρίου 1926) ὡς καὶ ὁ κ.

Σταμούλη Τοπωνύμια Θράκης (Θρακικὰ τ. Α', τοῦ 1928 σ. 395-402. Μ. Δέφνερ Τοπωνυμίαι τῆς νήσου Σκύρου (Λαογρ. τ. Θ' [1928] σ. 568-597). Ζακυνθηνοῦ Δ. Κεφαλληνίας ἰστορικὰ καὶ τοπωνυμικὰ (Ἐπετ. Βυζ. σπουδῶν τ. Γ' (1929) σελ. 183). Κ. Ἀμάντου Τοπωνύμια τῆς νήσου Ἰκαρίας (Ἐλληνικὰ τ. Γ' τοῦ 1930 σ. 537.) Ν. Τωμαδάκη Συμβολὴ εἰς τὰς τοπωνυμίας τοῦ Σελίνου (Κρητικὰ τ. Α' τοῦ 1930 σ. 25-31). Ε. Μαθιουδάκη Τοπωνύμια τῆς κοινότητος Σκάφης (Αὐτόθι σ. 32-35).

¹) Περὶ τῶν γραφάντων περὶ τοῦ ἔτύμου τῆς λέξεως Ἰωάννινα προβλ. ὅσα ἐγράφησαν παρ' ἐμοῦ εἰς τὰ Ἡπειρ. Χρονικὰ (τ. Γ' τοῦ 1927 σ. 313-315) ἐν τῇ βιβλιοκρυπτίᾳ τοῦ ἔργου τοῦ μακαρίτου Γ. Χατζῆ (Πελλερέν) Τὸ μυστικὸν τοῦ Κάστρου τῶν Ἰωαννίνων.

²) Περὶ τοῦ ἔτύμου τῆς λέξεως Ἄρτα ἔγραψαν ἐπίσης Λ. Βελέλης (Νουμᾶς ἀριθ. 220 τοῦ 1905). Μ. Φιλήντας (Γλωσσογνωσία τ. Α' σ. 88), Χρ. Σούλης (Ἡπειρ. Βῆμα ἔφημερ. ἐν Ἄρτῃ ἀρ. 126 τῆς 3 Φεβρ. 1931).

Χρ. Χριστοβασίλης (΄Ηπειρ. Ἡμερ. 1914 ὑπὸ Μ. Οἰκονομίδου 'Η "Ηπειρος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σερβικὰ ὄνόματα σ. 44-53) ¹⁾.

Τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἔκδόσεώς των ἔνα ἐκ τῶν πρώτων σκοπῶν των ἔθεσαν καὶ τὴν συλλογὴν τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἡπείρου, δὲ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδων, τοῦ δποίου προνοίᾳ καὶ πόνοις πολλοῖς ἐκδίδονται τὰ Ἡπειρ. Χρονικά, ὡς ἔνα ἐκ τῶν ὀνείρων του ἔχει καὶ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Τοπωνυμικοῦ τῆς Ἡπείρου δλοκλήρου.

Διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἰδιαιτέρας μου πατρίδος σκοπὸν ἔχω νὰ δῶσω εἰς τοὺς συμπατριώτας μου διδασκάλους οὐ μόνον ἀφορμὴν ἀλλὰ καὶ ὅδηγὸν ὅσον τὸ δυνατὸν εὔκολον καὶ εὐληπτὸν πρὸς συλλογὴν καὶ καταγραφὴν τῶν τοπωνυμιῶν τῶν χωρίων των, ἵνα δυνηθῶσί ποτε τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐργασιῶν τούτων νὰ καταρτίσουν τὸ τόσον πολύτιμον Τοπωνυμικὸν τῆς Ἡπείρου καὶ πραγματοποιήσουν οὕτω ἔνα ἐκ τῶν διακαεστέρων πόθων αὐτῶν.

Διὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς μικρᾶς μου ταύτης ἐργασίας ὅδηγὸν πολύτιμον εἶχον ἔκτὸς τῶν προμνημονευθεισῶν τοπωνυμικῶν ἐργασιῶν Ἱδίως τὴν τοῦ σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ κ. Γ. Χατζηδάκι ἀναφερομένην εἰς τὰς τοπωνυμίας τοῦ χωρίου τῆς Κρήτης Μυρθιό, Ἰδιαιτέρας του πατρίδος (Περιοδικὸν δελτίον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κρητικοῦ Φιλολογικοῦ συλλόγου ἐν Χανίοις τεῦχ. Α' τοῦ 1927 σ. 3-7), ὡς καὶ τὸ Τοπωνυμικὸν τῆς Μυκόνου τοῦ ἐπίσης σεβαστοῦ μου καθηγητοῦ κ. Σ. Μενάρδου, δηντως ὑποδειγματικοῦ εἰς τὸ εἶδός του (΄Επετ. Βυζ. σπουδῶν τ. Ζ' τοῦ 1930 σ. 240-252). Εἰς τὴν σύνταξιν ὅμως τῆς ἐργασίας μου εἶχον βεβαίως πάντοτε ὑπὸ ὅψιν τὰς γενικὰς ὅδηγίας τὰς παρεχομένας ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Κυριακίδου (΄Ελλ. Λαογραφία μ. Α' σ. 390), δὲν ἥκολούθησα ὅμως τὴν κατάταξιν τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων διὰ τοὺς ἔξῆς λόγουν. ᾧ Επειδὴ σκοπὸς κυρίως τῆς μελέτης μου, ὡς ἀνωτέρω ἀνέφερα, εἴναι νὰ δοθοῦν κυρίως ὅδηγίαι εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς Ἡπείρου, ἔθεωρησα σκόπιμον διρόπος τῆς συλλογῆς νὰ εἴναι ὅσον τὸ δυνατὸν εὔκολος καὶ εὐληπτός. Ός τοιοῦτον διρόπον ἔθεωρησα μόνον τὴν κατ' ἀλφαριθμητικὴν τάξιν καταγραφὴν τῶν τοπωνυμικῶν, φροντίζων πάντοτε διὰ τὴν πιστὴν κυρίως αὐτῶν ἀπόδοσιν, ὡς καὶ τὴν ἔξηγησιν αὐτῶν, δταν τοῦτο εἴναι δυνατόν. Δὲν παρέλειψα ἐνίστε καὶ τὴν ἔξηγησιν λέξεων ὡς καὶ τὴν καταγραφὴν παραδόσεων δυναμένων νὰ ἐρμηνεύσουν τὰς καταγραφομένας τοπωνυμίας.

¹⁾ Πολλὰς Ἡπειρωτικὰς τοπωνυμίας ἔξηγοιν εἰς τὰ ἐργα των δ Rouenville, δ Ἀραβαντινός, δ Λαμπρίδης, ἀν καὶ πολλαὶ ἔξηγήσεις των είναι πολλάκις ἀνεπιστημονικαὶ καὶ αὐθαίρετοι.

Εἰς τὴν ἀπόφασίν μου ταύτην εἶχον συνεπίκουρον καὶ τὴν σύστασιν τοῦ κ. Στ. Κυριακίδου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Δελτίον Λαογρ. τ. Ι' τοῦ 1929 σ. 240 ἐν ἀρχῇ), καὶ τῆς Συντάξεως τῶν Ἡπειρ. Χρονικῶν (τ. Γ' τοῦ 1928 σ. 331). Τὸ σύστημα ἄλλως τε τῆς καταγραφῆς τῶν τοπωνυμιῶν κατὰ τὸ ὑπὸ αὐτῶν δηλούμενον καὶ σημαινόμενον παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίας, προκειμένου μάλιστα διὰ τὴν συλλογὴν τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Ἡπείρου, πολλαὶ τῶν ὅποιων εἶναι ἔνδρυσοι καὶ συνεπῶς δύσκολοι εἰς τὴν κατὰ τὸ δηλούμενον καὶ σημαινόμενον κατάταξιν.

Οἱ Χουλιαράδες, ἡ ἴδιαιτέρα μου πατρίς, τῶν ὅποιων δημοσιεύω κατωτέρῳ τὰς τοπωνυμίας, κεῖνται Ν.Α. τῶν Ἰωαννίνων εἰς ἀπόστασιν 35 περίπου χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ δύκου δρεινοῦ ἀνάντους καὶ δυσπροσίτου πανταχόθεν, εἰς ὕψος ἀπὸ 350—1335 μ., ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸν παραπόταμον Καλαριτινὸν (τὸν Ντουβιάκιν καλούμενον εἰς Χ.) καὶ ὑπάγονται εἰς τὸ τμῆμα τοῦ Μαλακασίου. Μετὰ τῶν προκειμένων δὲ χωρίων Βεσταβέτσι (νῦν Πετροβούνι), Παλαιοχώρι (Σεράκου), Μιχαλίτσι καὶ Ντοβίζδιανα (νῦν Προσήλιον) ἀποτελοῦν τὴν περιοχὴν τῶν Χουλιαροχωρίων. Ἐκ τῶν χωρίων τούτων τὸ Παλαιοχώρι καὶ τὰ Ντοβίζδιανα εἶναι βλαχόφωνα καὶ ἀποτελοῦν τὸ τελευταῖον νοτιοδυτικὸν δριον τῆς ἔξαπλώσεως τῆς βλαχικῆς γλώσσης. Ο συνοικισμὸς τῶν Χ. φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχετὰ ἀρχαῖος, τοῦλάχιστον 400 ἔτῶν, ζωες δὲ καὶ περισσότερον. Μνήματα σωζόμενα εἰς τὸν Ἀγον Δημήτριον τὸν χρησιμεύοντα, πρὸ ἔτῶν πάντως, ως κεντρικὴ ἐκκλησία, ὀνόματα καὶ ἐπίθετα σωζόμενα εἰς τοπωνυμίας ἄγνωστα σήμερον καὶ εἰς τοὺς πλέον γεροντοτέρους μᾶς πείθουν περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς κοινότητος.

Ο Π. Ἀραβαντινὸς (Χρονογ. τ. Β' σ. 334.) σημειώνει ἐν τῇ δημοσιευμένῃ αὐτοῦ στατιστικῇ τῆς Ἡπείρου ἀναγομένῃ περὶ τὸ 1850 τοὺς Χ. κατοικουμένους ἀπὸ 31 οἰκογενείας ἥτοι περὶ τοὺς 150 κατοίκους, σήμερον δὲ κατοικοῦνται ἀπὸ 1050 καὶ πλέον¹. Τὰ πρῶτα σχολεῖα τῶν Χ. ίδρυθησαν ἀρχετὸν πρὸ τοῦ 1800². Κἄποτε θὰ δημοσιεύσω τὴν ιστο-

¹⁾ Σημειώνω ἐνταῦθα ὅσας γνωρίζω περὶ τῶν Χ. ιστορικὰς πληροφορίας διὰ νάρωσος ἀφορμὴν εἰς ὅσους θελήσουν νὰ γράψουν τοπωνυμικὰ ἀνάλογα νὰ καταγράψουν ταὶ διασώσουν ὅσας εἶναι δυνατὸν ίστορικὰς πληροφορίας ἀναγκαιοτάτας, ἐνίστε καὶ ήδη τὴν κατανόησιν πολλῶν τοπωνυμιῶν καὶ διὰ τὴν ίστορίαν τῆς Ἡπείρου γενικῶς.

²⁾ "Οτι οἱ Χ. εἶχον συγχροτημένην καὶ δρῶσαν κοινότητα καὶ πρὸ τοῦ 1800 μᾶς τείθει ἡ κεντρικὴ των ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς ἔχουσα ὄραίας τοπογραφίας καὶ θαυμάσιον σκαλιστὸν τέμπλον. Ἐπιγραφὴ δὲ ἀνωθεν τοῦ ἱεροθύρου τοῦ νάρθηκος ἔχει ως ἔξης : ΗΓΤΟΡΙΘΙ ΧΤΟΣ Ο ΘΙΟΣ ΚΕ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΙΣ ΑΓΙΑΣ ΚΕΝΔΟΞΩ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΙΡΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΒΙΣ ΑΡ-

ρίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς πατρίδος μου, διότι νομίζω ὅτι διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἴστορίας ἑκάστου χωρίου τῆς Ἡπείρου χωριστά, θὰ ἔλθουν εἰς φῶς πολλοὶ ἄγνωστοι μέχρι σήμερον Ἡπειρῶται διδάσκαλοι καὶ θὰ δοθῇ ὕλη δι' ἀρτιωτέραν καὶ πληρεστέραν ἴστορίαν τῆς παιδείας ἐν Ἡπείρῳ, διότι αἱ ὑπάρχουσαι πηγαὶ μόνον διὰ τὰ Ἰωάννινα ἀσχολοῦνται, καὶ διὰ ταῦτα οὐχὶ ἐπαρκῶς, μένουν δὲ ἀνεξερεύνητα πολλὰ ἄλλα κέντρα καὶ ἐπαρχίαι καὶ ἴδιως τὰ χωρία τῆς Ἡπείρου, ἔκαστον τῶν ὁποίων ἔχει καὶ τὴν ἴδιαιτέραν του ἐκπαιδευτικὴν ἴστορίαν, ἐνδιαφέρουσαν πολλάκις.

Σχετικῶς μὲ τὴν προέλευσιν τοῦ ὄνοματος τῶν Χ. ὑπάρχει παράδοσις, ὅτι αὕτη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῶν πιθανῶς ἐκ τοῦ γειτονικοῦ Βεσταβετσίου προελθόντες, δπερ κατὰ ἐπιτόπιον παράδοσιν ἡ το πάλαι κωμόπολις πολυάνθρωπος Μελιγγόπολις καλούμενη καταστραφεῖσα ἀπὸ πανώλους¹, εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ ἀφθονοῦντα τότε ἐν Χ. δάση καὶ κατεσκεύαζον χουλιάρια ἴδιως καὶ ἄλλα σχετικὰ ἥδη.

«Ἐκ τῆς φράσεως δὲ τῶν περιοίκων «πάμε στοὺς Χουλιαράδες» δηλ.

ΧΙΕΡΑΤΕΒΟΝΤΟΣ ΤΩ ΠΑΝΙΕΡΟΤΑΤΟΥ ΚΕ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΣ ΚΙΡΙΣ ΚΙΡ ΙΕΡΟΘΕΣ.

ΙΣΤΟΡΙΘΙ ΚΕ ΔΙΑ ΧΙΡΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΥΕΡΕΟΣ ΚΕ ΓΕΟΡΓΙΩ ΑΥΤΑΔΕΛΦΩ ΕΚΟΜΙΣ ΦΟΡΤΟΣΙΣ ΚΕ ΠΕΡΕΤΕΒΟΝΤΑΣ ΠΑΡΘΕΝΙΑΣ ΜΟΝΑΧΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΒΟΝΤΟΣ ΚΕ ΠΕΡΙΜΟΧΘΩΝΤΟΣ ΕΝ ΤΟ ΝΑΟ ΤΣΤΟ ΗΟΑΝΩ ΓΕΡΟΝΙΚΩΣ.

ΚΕ ΕΞΟΔΕΨΕ ΠΙΝΓΙΛ ΥΚΟΣΙ ΉΤΙ 20 ΚΕ ΓΡΟΣΙΑ 50.

ΕΤΟΣ 1804 ΕΤΕΛΙΟΘΙ ΑΥΓΣΤΩΣ 15.

Ἐπὶ δὲ τῆς φορητῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τέμπλῳ ὑπάρχει ἡ ἔξης ἐπιγραφή: «ηστορίθησαν τὰ δεσποτικὰ διὰ χιρὸς Ἀθανασίου ιερέως Πλακίδα ἐκόμις φορτώσι 1800 Αύγουστου 12». Ὅπαρχει ἐπίσης καὶ ἐν ἀντιμήνσιον ζωγραφισμένον μὲ χρονολογίαν 177... Εἰς δὲ τὴν προσκομιδὴν ὑπάρχει στήλη τῶν ὄνομάτων τῶν διδασκάλων ἐξ ἣς πειθόμεθα, ὅτι ὑπῆρχον εἰς Χ. σχολεῖα πολὺ πρὸ τοῦ 1800. Ἐπιγραφὴ ἐπίσης ἐπὶ λίθου εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄψιν τῆς ἴδιας ἐκκλησίας ἀναγράφει ἵτος κτίσεως τὸ 1745. Ἡ δὲ σφζομένη σφραγὶς τῆς κοινότητος, ἡς ἀπέναντι δημοσιεύω ἀντίτυπον φέρει εἰς τὸ μέσον τὴν εἰκόνα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, κύκλῳ δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΣΦΡΑΓΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΧΟΡ. Χ8ΛΑΡ. 1820.

¹⁾ Εἰς τὸ Βεσταβέτοι σφζεται ἐπίσης ἡ παράδοσις ὅτι ἐκ τῶν διασπαρέντων τότε κατοίκων του προῆλθον οἱ Σαρακατσάνοι. Τὴν παράδοσιν ταύτην ὑποστηρίζει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ Σαρακατσάνοι ἔχουν ὄμοιάν τοιαύτην, πολλοὶ δὲ ἔχουν καὶ ἐπωνύμια ὑπάρχοντα ἄλλοτε καὶ σήμερον εἰς τὸ Βεσταβέτοι, καὶ πρὸ παντὸς τὸ ὄνομα μπιζίτζιάνου μὲ τὸν ὄποιον οἱ βλαχόφωνοι τῶν πέριξ χωρίων ἀποκαλοῦν καὶ τὸ χωρίον Βεσταβέτοι καὶ τοὺς Σαρακατσάνους. Εἶναι δὲ ἔξηκριβωμένον, καὶ παράδοσις ἐπιχώριος τὸ λέγει, ὅτι ὁ Κατσαντώνης, ὁ περίφημος κλέφτης, ἦτο Σαρακατσάνος ἀπὸ τὸ Βεσταβέτοι.

εἰς τοὺς κατασκευαστὰς χουλιαρίων λέγουν δτὶ προῆλθεν ἡ τοπωνυμία¹⁾. Ό κ. Burelianu, Πρόδεσνος τῆς Ρουμανίας ἐν Ἰωαννίνοις, συγγραφεὺς ἀξιολόγου πραγματείας περὶ τῶν Κουτσοβλάχων τῆς Ἀλβανίας(κακῶς βέβαιώς θέλει εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴν Ἡπειρον) δημοσιευθείσης ἵταλιστὶ (Φλωρεντία 1912), εἰς ἄλλην ἔθνολογικὴν μελέτην ἐν τῷ κουτσοβλαχικῷ περιοδικῷ *Peninsula Balcanica* (ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος) νομίζει, δτὶ οἱ κάτοικοι τῶν Χουλιαριάδων ἔχουν σχέσιν πρὸς τοὺς *Lingurari* (=Χουλιαριάδες ἐκ τοῦ *lingura*=χουλιάρι) τῆς Ρουμανίας, οἵτινες εἶναι Ρουμᾶνοι τῆς φυλῆς *Rudari*, οἱ δποῖοι καὶ σήμερον ἀποκλειστικῶς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κατασκευὴν χουλιαρίων καὶ ἄλλων σχετι-

κῶν ξυλίνων εἰδῶν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως οὐδαμόθεν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ, διότι οὔτε πηγὴ ἡ παράδοσις σχετικὴ σώζεται ἀναφέρουσα, δτὶ οἱ Χουλιαριάδες ἥσάν ποτε βλαχόφωνοι, οὔτε αἱ ἐλάχισται βλαχικαὶ τοπωνυμίαι, περὶ ὧν δ λόγος κατωτέρῳ, δύνανται νὰ μᾶς πείσουν περὶ τούτου, ἀπεναντίας δὲ οἱ ὁμοροῦντες πρὸς τοὺς Χ. βλαχόφωνοι ἀποκαλοῦντοὺς Χ. καὶ τοὺς λοιποὺς μὴ βλαχοφώνους περιοίκους «τσακαλίτες», οἷοντες βαρβάρους, ώς μὴ ὅμιλοῦντας τὴν γλῶσσαν αὐτῶν καὶ μὴ μετέχοντας τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Υπάρχουν ἄλλως καὶ ἐλάχισται σλαβικαὶ τοπωνυμίαι.

Οἱ κάτοικοι τῶν Χ. εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν μετήρχοντο ἴδιως τὸν μεταπράτην ζώων, βουτύρου, μέλιτος, δερμάτων διὰ γουναρικά, ξυλίνων εἰδῶν (χουλιάρια, καυκές, δράχτια κ.λ.π.), ἀτινα ἥγόραζον ἐκ τῶν χωρίων τοῦ Ἀσπροποτάμου καὶ ἔφερον εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐπώλουν ἐκεῖ ἐπ' ἀνταλλαγῆ κυρίως εἰδῶν τῆς βιοτεχνίας τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου ἀπελευθερωθείσης τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀσπροποτάμου ἦναγκάσθησαν νὰ τραποῦν εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ ἐγένοντο ἴδιως κτί-

¹⁾ Εἰς τὴν θέσιν «κάμπος» εὑρέθησαν τάφοι μὲ νομίσματα, ἀγγεῖα καὶ δπλα, πρόμνων δὲ καὶ μικρὸν ἀγγεῖον μὲ 29 νομίσματα ἀργυρᾶ μικρὰ διαφόρων χωρῶν καὶ ἐποχῶν ἀρχαίων, εἰς δὲ τὴν θέσιν «καστέλλι» ὑπάρχουν ἔρείπια τειχῶν ἀναγόμενα εἰς τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους κατὰ τὸν ἄγγλον ἀρχαιολόγον κ. H. Haworth, τὸν ἐπισκεψθέντα τὴν κατὰ τὸ 1930.

σται, ζωέμποροι (τσαμπάσηδες), ἀνθρακεῖς καὶ διάφοροι μικροεπαγγελματίαι. Ὡς μεταπράται καὶ ζωέμποροι ἡναγκάζοντο οἱ Χ. νὰ μηχανεύωνται παντοειδεῖς πονηρίας καὶ ψεύδη καὶ διὰ τοῦτο ἐπλάσθη ἡ παράδοσις, ὅτι «ὅ Θεὸς εἶχε δυὸ σακκιὰ ψέμματα καὶ τὸ μὲν ἔνα τὸ ἔδωσε στοὺς Χουλιαράδες τὸ δὲ ἄλλο τὸ μοίρασε στὸν κόσμον ὅλο» καὶ ὅτι «ὅ Θεὸς τὰ ψέμματα τὰ λίχνισε στοὺς Χ. καὶ ἔτσι τὰ μεγάλα ἔμειναν ἔκει, τὰ δὲ μικρότερα πῆγαν στὸν ἄλλον τὸν κόσμον». Ἐκ τῆς παραδόσεως δὲ ταύτης ἐπλάσθη καὶ ἡ φράσις ἡ λεγομένη εἰς τὰ περίχωρα «ψέμμα Χουλιαράτικο» δηλοῦσα τὸ χονδροειδὲς ψέμμα. Εἰς ἄλλας παραδόσεις, ως εἰς ἔκείνην κατὰ τὴν ὅποιαν ἐγέλασαν τοὺς Πραμαντιῶτες καὶ ἔσπειραν ἀλάτι, καὶ τοὺς Βεστανετσινοὺς καὶ ἔφαγαν γάϊδαρο, καὶ πολλὰς ἄλλας παρεμφερεῖς φέρονται ἄλλοτε ως ἐπιτήδειοι, ἄλλοτε ως ἀπλοῖκοι, ἄλλοτε ως ἔξυπνοι· καὶ ως ὑπερτεροῦντες τῶν κατοίκων τῶν πέριξ χωρίων, καὶ ως ἔχοντες ἴδιαίτερον ἥθογραφικὸν χρῶμα¹⁾.

Πᾶσαι αἱ τοπωνυμίαι προφέρονται ὑπὸ τῶν κατοίκων συνηθέστατε εἰς τὴν αἴτιατικὴν πτῶσιν καὶ δι' αὐτὸ μὲ αὐτὴν τὴν πτῶσιν κατέγραψα τὴν προφοράν των.

Γενικῶς αἱ τοπωνυμίαι τῶν Χ. εἶναι κατὰ $\circ/_{10}$ ἔλληνικαί. Ἐλάχισται εἶναι ὀφθαλμοφανῶς βλαχικαὶ ως κουρανάλτα, γκούρα, φουνταρόσα, μαυτάρα, μουτσίλες, πάδες, παδούλλα, τινὲς πιθατώτατα σλαβικαὶ ως δύναται νὰ εἰκάσῃ τις ἐκ τῶν καταλήξεων ως ἀμπροβίτσα, ντριανέβα, σάταινα, καὶ ἀρκεταὶ δυσεξήγητοι καὶ ἀγνώστου προελεύσεως, ἡ δὲ ἔξήγησις αὗτῶν ἀπαιτεῖ εἰδικοὺς βαλκανολόγους. Τὰς τοπωνυμίας κατέγραψα μὲν ἀλφαριθμητικῶς, δὲν παρέλειψα ὅμως νὰ σημειώσω παρ³ αὐτὰς βραχυγραφικῶς τὸ δνομα τῆς περιοχῆς εἰς τὴν ὅποιαν ἀνήκουν. Ἡ μεγαλυτέρα περιοχὴ εἶναι ἡ Γκούρα (Γ.), ἡ τις ἀποτελεῖ μόνιμον συνοικισμόν, ὡραν ἀπέχοντα τῶν Χ. κατοικούμενον ἀπὸ 50 οἰκογενείας, αἵτινες ἀπώκησαν οὐχὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔκει, πολλαὶ δὲ ἔχουν οἰκίας καὶ εἰς Χ. Ἄλλαι μεγάλαι περιοχαὶ εἶναι ὁ Κάμπος (Κ.), ἡ Τζίρη (Τ.), ἡ Ἀμπροβίτσα (Α.), ἡ Ντριανέβα (Ν.), ἡ Σάταινα (Σ.), ἡ Ἔρεκα (Ε.), αἱ Ῥάχεις (Ρ.) σημειούμεναι βραχυγραφικῶς διὰ τοῦ ἀρκτικοῦ γράμματος αὗτῶν, περὶ τῶν ὅποιων βλέπε εἰς τὰς οἰκείας λέξεις.

Ἐν τέλει πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν τοπωνυμιῶν παρατίθεται τοπογραφικὸς χάρτης λεπτομερὴς ἀναγράφων τὰς περιοχάς, ως καὶ τὰς

¹⁾ Ὅρα καὶ τὴν παράδοσιν τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ Ἡπειρ. Χρονικά (τ. Β'. τοῦ 1927 σ. 168) κατὰ τὴν ὅποιαν Χουλιαράδες ἀρχαιοκάπηλοι πῆγαν νὰ πάρουν τὰς μολῶνες τῆς Κάκκινης ἔκκλησίσ τοῦ Βουργαρελίου.

κυριωτέρας τοποθεσίας σχεδιασθεὶς ὑπὸ τοῦ δασολόγου-τοπογράφου κ. Ἀ. Δημητριάδου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τελευταίων χαρτογραφικῶν ἔργασιῶν τῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Στρατοῦ, πρὸς τὸν δποῖον καὶ ἐντεῦθεν ἀπευθύνω τὰς εὐχαριστίας μου¹⁾.

Ἄιτριάδα, ἡ προφ. στ' ν 'Αἰνδριάδα (Ρ.). Τοπωνυμία ἐκτάσεως εἰς τὴν δποῖαν κεῖται ἔξωκκλήσιον τῆς Αγίας Τριάδος. Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐγένοντο αἱ τοπωνυμίαι 'Αῖλιάς, 'Αἴδμητ'ς, 'Αἴν'κόλας, 'Αἴγιάνν'ς. ('Αναγν.²⁾ σ. 95. Στεργ. σ. 330).

ἄκρες, αἱ προφ. στ' αἱ ἄκραις. Τοπωνυμία συνήθης διδομένη ἀποκλειστικῶς εἰς μέρη ὅπου λήγει ἡ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια καὶ ἀρχεται ἡ κατώφρεια.

ἀλαταριές, αἱ προφ. στ' αἱ ἀλαταργ'ιές. Τοπωνυμία συνήθης διδομένη εἰς μέρη ὅπου ὑπάρχουν πλάκες (=λίθοι μὲ δμαλὴν ἐπιφάνειαν), ἐπὶ τῶν ὕποιων οἵ βροσκοὶ θέτουν ἀλας τριμένον ἀναμεμειγμένον μὲ ἀλευρον ἥ πίτυρα «γιὰ ν' ἀλατίζ'ν τὰ κουπάδια». (Στεργ. σ. 327).

ἀλπότρυπτες, αἱ προφ. στ' αἱ ἀλπότρυπτις (Τ.). Τοπωνυμία συνήθης διδομένη ἀποκλειστικῶς εἰς μέρη ἔχοντα πέτρας μεγάλας ἀνάμεσα τῶν δποίων ὑπάρχουν ὅπαὶ κατάλληλοι δι' ἐνδιαιτήματα τῶν ἀλωπέκων (Στεργ. σ. 328). 'Ομοίως ἐγένετο καὶ ἡ τοπωνυμία κορατζινότρυπα (βλ. λ).

ἀλώνι, τὸ προφ. στ' ἀλών³⁾. Τοπωνυμία διδομένη εἰς τοποθεσίαν ὅπου ὑπάρχουν ἀλώνια. Συνήθως ἡ τοπωνυμία αὕτη συνοδεύεται καὶ μὲ τὸ δνομα τοῦ ἰδιοκτήτου εἰς τ' ἀλών³⁾ τ' Σούλ³⁾, — τ' Στέφ³⁾, — τ' Κακούρ, — τ' Χρ'στιά, — τ' Διάκ³⁾, — τ' Μαλάμ³⁾ — τ' Μασαλᾶ, — τ' Γιάνν³⁾, — τ' Κουμματᾶ, — τ' Φούκω. Ἡ τοπωνυμία αὕτη ἀπαντᾶ καὶ εἰς λόφους κωνοειδεῖς μὲ δμαλὴν κορυφήν, ὡς καὶ εἰς κυκλικὰς ἐπιπέδους ἐπιφανείας περικλειομένας ὑπὸ πετρῶν. 'Απαντοῦν καὶ τοπωνυμίαι ἀλουνάκ³⁾ καὶ ἀλουνδακ³⁾ ('Αναγ. σ. 97, Στεργ. σ. 331).

ἀμπέλι, τὸ προφ. τ' ἀμβέλ³⁾. Τοπωνυμία διδομένη συνηθέστατα ὅπου ὑπάρχει ἡ ὑπῆρχεν ἀμπέλι. Πολλάκις συνοδεύεται καὶ μὲ τὸ δνομα τοῦ ἰδιοκτήτου ὡς τ' ἀμβέλ³⁾ τ' Μαλάμ³⁾, — τ' Σόντ³⁾.

Ἀμπροβίτσα, ἡ προφ. 'Αμβρουβίτσα. 'Ονομασία συνοικισμοῦ χειμερινοῦ τῶν Χουλιαράδων ἐκτάσεως δύο περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων

¹⁾ Εἶναι ἀνάγκη ὅσοις θελήσουν νὰ κάμουν ἀναλόγους τοπωνυμικὰς ἔργασίας νὰ συνοδεύουν ταύτας μὲ χάρτην ἔστω καὶ ἐντελῶς πρόχειρον εἰς τὸν δποῖον νὰ σημειοῦνται οἱ κυριώτεροι γεωγραφικοὶ ὅροι καὶ αἱ μεγαλύτεραι περιοχαὶ καὶ τοπωνυμίαι.

²⁾ Διὰ τῶν βραχυγραφιῶν 'Αναγ. καὶ Στεργ. γίνεται ἡ παραπομπὴ εἰς τὰς δμοίας τοπωνυμίας τὰς περιεχομένας εἰς τὰς προλεχθείσας ἐν ἀρχῇ ἔργασίας τοῦ κ. Γ. 'Αναγνωστοπούλου, ὡς καὶ τοῦ κ. Κ. Στεργιοπούλου.

³⁾ 'Ο φθόγγος εἰ δηλοῦται διὰ σ παχέος εἶτε μικροῦ εἶτε κεφαλαίου.

ἐντελῶς ἐπίπεδος εἰς τὸ μέσον τῆς κατωφερείας τῆς διηκούσης ἀπὸ τοὺς Χ. πρὸς τὸν "Αραχθον. Ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἄγνωστος, ἵσως σλαβική.
ἀνάβρα, ἥ· βλ. βλύστρα.

ἀνάρραχο, τό. Τοπωνυμία συνήθης διδομένη εἰς τὰς κορυφογραμμὰς τῶν λόφων καὶ ὅρεων. Τὸ ἀνάρραχο λέγεται καὶ κατάρραχο καὶ καταρράχι.

ἀνωνέλος, δ· προφ. οὖν ἀνέλους, στοὺν ἀν' νέλου. Ὁνομα τοποθεσίας μικρᾶς διαρρεομένης ὑπὸ μικροῦ χειμάρρου ἐν ᾧ κεῖται βρύσις, ἀγνώστου ἐτύμου.

ἀρμυρονόρι, τό· προφ. τ' ἀρμυρονέρ' (Σ.). Τοπωνυμία παρὰ τὴν κοίτην τοῦ 'Αράχθου, ἐξ ἣς πηγάζει ὕδωρ ὑφάλμυρον.

ἀχνριῶνα, ἥ. Τοπωνυμία συνήθης εἰς οἰκήματα χρησιμεύοντα διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν χόρτων, ἀχύρων. Συνήθως συνοδεύεται καὶ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἴδιοκτήτου,—τ' τάκούρ',—τ' Μασαλᾶ,—τ' Δημηλίκα.

βαλαράτικα, τά· προφ. τὰ βαλαράτ' κα (Τ.). Τοποθεσία ἐπίπεδος πετρώδης μὲ ἀγρούς τινας χέρσους. Ἡ τοπωνυμία πιθανώτατα προηλθεν ἐκ τοῦ ἴδιοκτήτου τῶν ἀγρῶν Βαλάρη τινός. Κατὰ τὸ Βαλαράτικα (δηλ. χωράφια, οικήματα) ἔχομεν σήμερον εἰς Χουλ. Μαλαμάτικα, Μπενεκάτικα παρὰ τὰ συνήθη Μαλαμάϊκα, Μπενεκαϊκα καὶ πολλὰ ἄλλα (Άναγ. σ. 100 ὅπου ἀναφέρεται τοπωνυμίαι στοὺ Παναζάτ' κον).

βαγένι, τό· προφ. τούθιαέν'. Τοποθεσία ἔχουσα κοιλότητα χαίνουσαν δμοιαζουσαν πίθον (Στεργ. σ. 329).

βέστες, αἶ· προφ. στ' σ βέστις (Τ.) Τοπωνυμία ἀνίκουσα εἰς μικρὰν πρανή δμαλήν πλήρη πτέροης περιοχὴν καλλιεργούμενην ἄλλοτε, ἔχουσαν μικρὰν πηγὴν δηλ. γούραν βλ. λ.

βιρδς, δ· προφ. οὖν β' ρός. Οὗτοι καλοῦνται τὰ μέρη τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ εἰς τὰ δύοια λόγῳ τῆς μικρᾶς κλίσεως συσσωρεύεται πολὺ ὕδωρ. Β' ροὶ καλοῦνται ἐπίσης κοιλώματα τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου εἰς τὰ δύοια ὑπάρχει καὶ κατὰ τὸ θέρος ὕδωρ. Τῆς λέξεως ταύτης ἀπαντοῦν καὶ τύποι βίρα, ἥ, ὀβίρα, ἥ, καὶ οὐθίρα, ἥ, βίραγγας, δ, βίραγγα, ἥ, βιράνα, ἥ. Ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος αὐτῶν ἔχομεν τὰς τοπωνυμίας στοὺ β' ρὸ τοὺν τρανὸ ἥ μιγάλου, ἥ μικρὸ ὡς καὶ ἐξ ὀνομάτων ὡς στοὺ β' ρὸς τοὺς Μάρου ἐκ τῆς πνιγείσης Μάρως. Ἐκ τῆς βλαχικῆς vird = πηγή, δίνη. (Βλεπ. Άναγ. σ. 90).

βλασάνη, ἥ. Τοπωνυμία διδομένη εἰς τοποθεσίας ἐν αἷς φύεται πόη καλούμενη βλασάνη. Ἀπαντᾶ καὶ τοπωνυμία εἰς τὸν πληθ. στ' σ βλασάνις.

βλισίδια, τά· Τοπωνυμία τοποθεσίας παρὰ τοῖς Χ. ἐν ἥ ἀνεκαλύφθη πρὸ καιροῦ ἀρχαῖος τάφος. Ἡ ὀνομασία προηλθε προφανῶς ἀπὸ τὰ βρεσίδια ἥ βλισίδια (=εύρηματα) τὰ εὑρεθέντα ἐν τῷ τάφῳ. Διὰ τῆς λέξεως